

УДК 364.044.43

М. О. ВОЛОШЕНКО

м. Одеса

marussia_v@ukr.net

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИЧНО-КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті презентовано сутність та результати педагогічного експерименту, спрямованого на формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки.

Ключові слова: соціальний працівник, профілактично-корекційна робота, девіантна поведінка, підготовленість.

Сьогодення вимагає підвищеної уваги до якості підготовки майбутніх соціальних працівників, адже від рівня їхньої кваліфікації залежить життя та здоров'я людей, які потребують підтримки та соціальної допомоги. Проте проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників досліджуються науковцями-педагогами досить обмежено, що підкреслює актуальність започаткованого дослідження.

Аналіз актуальних досліджень свідчить про те, що українські дослідники (О. П. Бартош, О. В. Загайко, А. Є. Кулікова, Н. О. Микитенко, О. В. Ольхович, О. П. Пічкарь, Н. М. Собчак та ін.) ґрунтовно вивчають зарубіжний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників, приділяють увагу формуванню в них готовності до професійної діяльності (І. І. Боднарук, В. В. Савицька та ін.), професійної мобільності (Гордєєва Т. Є. та ін.), комунікативної компетентності (Д. М. Годлевська та ін.), гуманності (Н. В. Клименюк та ін.), відповідальності (О. П. Патинок та ін.). Водночас проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки, незважаючи на її соціальну значущість і актуальність, досі не стала об'єктом педагогічного дослідження.

Мета статті – розкрити сутність та презентувати результати педагогічного дослідження, спрямованого на формування підготовленості майбутніх соціальних працівників

до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки.

Започатковане дослідження передбачало виконання низки завдань, а саме: 1) теоретично обґрунтувати сутність і структуру феномена «підготовленість майбутнього соціального працівника до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки»; уточнити сутність поняття «профілактично-корекційна робота з підлітками девіантної поведінки»; 2) визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; 3) визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування досліджуваної підготовленості; 4) розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати педагогічну модель її формування.

Профілактично-корекційну роботу з підлітками девіантної поведінки визначаємо як вид професійної діяльності соціальних працівників, спрямованої на виправлення наявних та попередження можливих відхилень у поведінці підлітка шляхом підвищення рівня його соціальної адаптації, що передбачає: переорієнтацію його мотиваційної сфери та системи цінностей; розкриття особистісного потенціалу; розширення соціальних зв'язків; формування позитивного соціального досвіду; залучення до виконання соціальних вимог. Профілактично-корекційна робота передбачає

також запобігання перетворенню девіантної поведінки підлітків у злочинну. Функціями профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки є такі: діагностична, організаційна, координаційно-посередницька, профілактична, прогностична, конфліктно-захисна, психологічної підтримки тощо.

Як складний вид професійної соціальної роботи, профілактично-корекційна робота з підлітками девіантної поведінки зумовлює необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх соціальних працівників щодо неї у процесі навчання у ВНЗ та формування в них відповідної підготовленості до такої роботи.

Підготовленість майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки розглядаємо як таку їхню інтегративну характеристику, що базується на комплексі здобутих у процесі професійної підготовки знань, умінь, навичок, якостей і передбачає їхню придатність та здатність до виправлення та попередження відхилень у поведінці підлітка, переорієнтації його системи цінностей, розширення соціальних зв'язків, формування позитивного соціального досвіду, залучення до виконання соціальних вимог, запобігання перетворенню девіантної поведінки у злочинну.

Структуру досліджуваної підготовленості утворили: мотиваційний компонент, що виражає спрямованість на вивчення та оволодіння знаннями, вміннями і навичками профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; когнітивний компонент, зумовлений знаннями щодо сутності та специфіки профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; операційний компонент, відображає сформованість професійно значущих умінь і навичок з профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; емоційно-вольовий компонент, що характеризує здатність до саморегуляції та керування своїм емоційним станом, спроможність аналізувати та оцінювати результати своєї діяльності. Складовими мотиваційного компонента було обрано: мотиваційну орієнтацію майбутніх соціальних працівників у міжособистісних комунікаціях, потребу у професійному саморозвитку; когнітивного – знання сутності,

особливостей, форм та причин виникнення девіантної поведінки підлітків, їх вікових і психологічних особливостей, основних принципів, методів, форм і засобів профілактики та корекції девіантної поведінки підлітків, а також нормативно-правових документів щодо соціально-правового захисту прав дитини; операційного – дидактичні, організаторські, комунікативні, діагностичні, перцептивні, сугестивні, академічні вміння; емоційно-вольового – самоконтроль у спілкуванні, управління власними емоціями, розпізнання емоцій інших людей, емпатія, аналіз та оцінювання власної діяльності, вольова саморегуляція.

Аналіз стану підготовки майбутніх соціальних працівників щодо формування їхньої підготовленості до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки здійснювали у трьох напрямках, що доповнювали один одний: провели пілотне діагностування, що мало на меті виявити думку працівників соціальних служб щодо їхньої підготовленості до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки та необхідності цілеспрямованої підготовки майбутніх соціальних працівників до такої роботи; вивчили чинні навчальні програми з підготовки фахівців із соціальної роботи, зокрема аналізували їхню виробничу практику в соціальних службах в аспекті формування практичних умінь і навичок профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; виявили думку майбутніх соціальних працівників щодо їхньої підготовленості до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки. Проведений аналіз дозволив дійти висновку щодо необхідності цілеспрямованої підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки, пошуку та обґрунтування відповідних педагогічних умов і необхідних дидактичних засобів формування відповідної підготовленості.

В започаткованому дослідженні педагогічні умови розглядаємо як спеціально створений комплекс зовнішніх обставин, упровадження яких у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників сприяє розвитку їхньої мотиваційної та емоційної вольової

сфери, формуванню знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки.

Аналіз педагогічних досліджень вітчизняних науковців дозволив систематизувати педагогічні умови, які справляють позитивний вплив на ефективність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ, зокрема підготовки до роботи з підлітками девіантної поведінки. Шляхом експертного оцінювання педагогічними умовами формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки у процесі їхньої професійної підготовки було визначено: забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; інтеграція знань щодо сутності профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; упровадження в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників ситуаційного та тренінгового навчання щодо здійснення профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; залучення студентів до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки у ситуаціях реальної професійної діяльності.

Визначені педагогічні умови формування досліджуваної підготовленості майбутніх соціальних працівників лягли в основу формувального етапу експерименту і були реалізовані в межах спеціально розробленого тренінг-курсу «Профілактично-корекційна робота з підлітками девіантної поведінки». Зазначений тренінг-курс передбачав 3 змістові модулі: «Теоретичні засади профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки» (18 годин лекційних занять та 8 годин – самостійної роботи); «Практичні засади профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки» (12 годин практичних занять, 18 годин – тренінгових занять і 20 годин – самостійної роботи); «Виконання профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки» (4 години практичних занять, 10 годин – самостійної роботи).

Формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-

корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки відбувалося в три етапи: перший етап – теоретичний – мав на меті систематизацію та узагальнення знань студентів; другий етап – практичний – формування вмінь та якостей, необхідних майбутнім соціальним працівникам для виконання профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; третій етап – закріплювальний – закріплення здобутих на попередніх етапах знань, умінь та якостей у процесі реальної професійної діяльності.

Реалізація першої педагогічної умови (забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки) відбувалася впродовж усіх етапів; другої педагогічної умови (інтеграція знань щодо сутності профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки) – переважно впродовж теоретичного етапу; третьої педагогічної умови (упровадження в процес підготовки майбутніх соціальних працівників ситуаційного та тренінгового навчання щодо здійснення профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки) – впродовж практичного та закріплювального етапів (практичні заняття на базі соціальних служб); четвертої педагогічної умови (залучення студентів до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки у ситуаціях реальної професійної діяльності) – впродовж закріплювального етапу.

Для виявлення результатів експериментально-дослідної роботи було визначено відповідний критеріальний апарат. Отже, критеріями сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки було обрано особистісний, змістовий, діяльнісний та регулятивний. Так, особистісний критерій відповідав мотиваційному компоненту в структурі підготовленості майбутніх соціальних працівників до корекційно-профілактичної роботи з підлітками девіантної поведінки та дозволяв виявити наявність у студентів ціннісно-мотиваційного підґрунтя до такої роботи. Змістовий критерій, зумовлений наявністю знань, необхідних для здійснення такої роботи, відповідав когнітивному компоненту досліджуваної

підготовленості. Діяльнісний критерій відповідав її операційному компоненту та передбачав оволодіння студентами комплексом взаємопов'язаних умінь, необхідних для проведення профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки. Емоційно-вольовому компоненту підготовленості до корекційно-профілактичної роботи з підлітками девіантної поведінки відповідав регулятивний критерій, зумовлений здатністю майбутніх соціальних працівників до рефлексії та самоуправління в процесі взаємодії з підлітками девіантної поведінки.

Для визначення рівнів (високого, достатнього та низького) сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки було розроблено відповідну методику діагностування, що складалася з апробованих методик: «Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях», «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку», «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (М. Шнайдер), «Діагностика емоційного інтелекту» (Н. Холл), «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії», «Дослідження вольової саморегуляції» (А. Зверькова, Є. Ейдман), а також спеціально розробленого тесту успішності та ситуаційних завдань. Застосування математичного апарату дозволило виявити загальний рівень сформованості підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки за відомими рівнями сформованості окремих показників.

Зміст експериментально-дослідної роботи був представлений педагогічною моделлю формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки.

M. VOLOSHENKO
Odessa

RESULTS OF PEDAGOGIC RESEARCH ON READINESS OF THE FUTURE SOCIAL WORKERS TO PREVENTIVE AND CORRECTIONAL WORK WITH ADOLESCENTS WITH DEVIANT BEHAVIOR

The article deals with the essence and results of pedagogical experiment aimed at the formation of readiness of future social workers to preventive, correctional work with adolescents with deviant behavior.

Key words: social worker, preventive and correctional work, deviant behavior, preparation, readiness.

поведінки, яка складається із цільового, проєктувально-технологічного, структурного і діагностувального блоків.

Результати діагностування за розробленою методикою засвідчили позитивні зрушення щодо формування досліджуваної підготовленості в студентів Одеського національного політехнічного університету, які брали участь у тренінг-курсі «Профілактично-корекційна робота з підлітками девіантної поведінки», в межах якого були реалізовані зазначені педагогічні умови й апробовано педагогічну модель формування підготовленості майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки. Так, кількість студентів із високим рівнем такої підготовленості зросла на 38,8%; з середнім рівнем зменшилася на 18,6%; з низьким – зменшилася на 28,2%. Традиційна професійна підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи не дала таких позитивних результатів щодо формування досліджуваної підготовленості.

Статистична обробка отриманих кількісних результатів оцінювання рівнів сформованості досліджуваної підготовленості засвідчила їх статистичну значущість.

Список використаних джерел

1. Волошенко М. О. Аналіз феномена «підготовленість соціального працівника» в аспекті профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки / М. О. Волошенко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. — Миколаїв : Вид-во МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. — № 1 (48). — С. 68—71.
2. Волошенко М. О. Стан професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки / М. О. Волошенко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. — Вип. 66. — Херсон : Вид-во ХДУ, 2014. — С. 426—429.
3. Корнещук В. В. Математические методы исследования педагогических феноменов: учебное пособие / В. В. Корнещук. — Одесса : Изд-во ВМВ, 2010. — 72 с.

М. А. ВОЛОШЕНКО

г. Одесса

РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К ПРОФИЛАКТИКО-КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЕ С ПОДРОСТКАМИ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

В статье представлены сущность и результаты педагогического эксперимента, направленного на формирование подготовленности будущих социальных работников к профилактико-коррекционной работе с подростками девиантного поведения.

Ключевые слова: социальный работник, профилактико-коррекционная работа, девиантное поведение, подготовка, подготовленность.

Стаття надійшла до редколегії 21.07.2015

УДК 371.68.378.041:80(045)

М. М. ВОРНИК

м. Хмельницький

m.vornyk@mail.ru

ОРГАНИЗАЦИЯ ИНДИВИДУАЛЬНО-САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано різні наукові підходи щодо вивчення проблеми організації самостійної роботи студентів-філологів; досліджено принципи організації самостійної роботи студентів з іноземної мови (індивідуалізації, активності, систематичності, послідовності, наочності, свідомості та самостійності); охарактеризовано шляхи професійного саморозвитку майбутнього фахівця та умови його успішної організації; обґрунтовано пріоритетність застосування мультимедійних технологій у процесі організації самостійної роботи студентів-філологів, оскільки вони орієнтовані на розвиток професійно-особистісних якостей майбутнього фахівця, сприяють розвитку їх професійних та креативних здібностей, формують фахові компетенції.

Ключові слова: самостійна робота, студенти-філологи, професійний саморозвиток, мультимедійні технології.

За сучасних умов реструктуризації системи вищої освіти України та реорганізації галузі міжнародних відносин, розширюються повноваження та нові перспективи розвитку навчально-виховного процесу ВНЗ. В основу співпраці викладачів та студентів покладено застосування провідних інноваційних методів та технологій навчання, результатом впровадження яких є якісний показник.

Процес інтеграції України в європейський освітній простір забезпечив перехід традиційної системи вищої освіти на зразок європейської кредитно-трансферної системи. Пріоритетом вищої освіти України європейського зразка визначено індивідуально-диференційований підхід, в основу якого покладено спрямованість студентів до самоосві-

тньої діяльності та самовдосконалення себе як майбутнього професіонала. Саме організація індивідуально-самостійної роботи студентів зорієнтована на розвиток творчих, пізнавальних інтересів студентів, сприяє поглибленню професійних знань, удосконаленню умінь та навичок студента з обраного фаху, спрямована на самоосвіту, самовиховання та самовдосконалення студента.

Самостійна робота студентів-філологів з іноземної мови займає чільне місце у навчально-виховному процесі ВНЗ, оскільки саме такий вид роботи сприяє творчому професійному саморозвитку студентів, формуванню їх індивідуальності та самостійності у вивченні іноземних мов. Постає необхідність вивчення проблеми організації індивідуаль-